

PETR KOUBSKÝ

Stručné dejiny Grónska

Od Inuitov a Vikingov cez misionárov
z Moravy až po Trumpove vyhrážky

Petr Koubský

Stručné dejiny Grónska

Od Inuitov a Vikingov cez misionárov
z Moravy až po Trumpove vyhrážky

Autor: © Petr Koubský, 2026

Vydal: © N Press, s. r. o., v roku 2026 ako svoju 177. publikáciu

Vydanie prvé

ISBN 978-80-8230-441-4

Nikde inde na svete nežije trvale na takom veľkom území tak málo ľudí. Nikde inde sa schopnosť ľudí prežiť v drsných podmienkach nepreveruje tak dôkladne a dlho. A v žiadnej inej krajine sveta by sme nemuseli začať výklad dejín v takej hlbokej minulosti. Grónsko je hranicou nášho sveta, za ktorou ďalej už nič nie je, a miestom konfliktu, záujmov, hodnôt a veľmocí.

Príbeh Grónska od ľadovej doby po súčasnosť sa nepodobá ničomu, na čo sme z historických rozprávání zvyknutí. Nie je súvislý, ale prerušovaný. Na najväčšom ostrove sveta občas zmizlo osídlenie a nežil tam vôbec nikto. Inokedy tam ľudia síce žili, ale akoby sa zastavil čas – všetko sa prestalo vyvíjať a meniť.

Naopak, zhruba od začiatku druhej svetovej vojny tam zase bežia dejiny zbesilejšie než kdekoľvek inde, akoby chceli dohnať stáročia stagnácie. Zmeny v spôsobe života, ktoré prežili Grónčania narodení povedzme v roku 1930, patria k najväčším na svete; azda len Čína alebo Južná Kórea môžu byť primeraným porovnaním.

Dnes sa o Grónsko zaujíma celý svet v súvislosti s výrokmi výstredne konajúceho amerického

prezidenta. Je to vari vôbec po prvý raz, keď sa tam upiera toľko pozornosti a keď si začíname zvykať na mená miest ako Nuuk či Pituffik. Obyvateľom Grónska aj nám samotným môže byť na prospech, ak sa pri tej príležitosti pokúsime ich osudy a dejiny pochopiť dôkladnejšie.

Migrácia na sever

Schéma zániku zeme je pevne daná. Začne sa to tromi mrazivými zimami, keď zamrznú jazerá, rieky a moria. Slnko sa ochladí, takže už nenastane leto. Bude padať sneh, biely, nemilosrdný a nekonečný. Potom príde dlhá, neustávajúca zima a nakoniec vlk Skoll prehltne slnko. Mesiac a hviezdy vyhasnú a zavládne bezodná tma. To bude zima Fimbul.

Peter Høeg: Cít slečny Smilly pre sneh

Približne pred pätnásttisíc rokmi sa stalo niečo nezvyčajné, čo narušilo dovtedajší poriadok: naša planéta sa začala citeľne otepľovať.

Ľadovce, ktoré pokrývali veľkú časť oboch pologulí, sa začali roztápať a ustupovať na sever. Zanechali po sebe mokrade, ktoré sa vzápätí zazelenali lišajníkmi, machmi a čoskoro aj trávou. Stáda mamutov, sobov, turov a iných veľkých bylinožravcov zamierili k novým pastvinám. V ich stopách sa vydali predátori – vlky, medvede – a ľudia.

Tak sa začala veľká migrácia ľudstva na sever. Dôvod bol jednoduchý: hladní boli nútení presúvať sa za potravou, lovci za korisťou. A riadila sa neúprosnou logikou obmedzených zdrojov. Mechanizmus tejto migrácie treba pochopiť, ak máme pochopiť Grónsko – preto ten obširny začiatok, ktorý bude ešte chvíľu pokračovať.

Severské ekosystémy vyzerajú na prvý pohľad odolne. Keď už niečo rastie v takej drsnej klíme, tak je to skoro nezničiteľné, povieť si. Lenže to je veľký omyl.

Vytrhnite trs trávy z našej lúky a potom sledujte, za ako dlho poškodené miesto znovu zarastie. O rok ho zrejme už nenájdete. Vytrhnite rovnaký trs na Islande alebo v Grónsku – teda rozhodne to nerobte, hnevali by sa na vás. Z dobrých dôvodov. Zničené miesto tam zarastie v lepšom prípade za niekoľko desiatok rokov, v horšom nikdy. Kým toto došlo prvým európskym prisťahovalcom do Arktídy, škaredo na to doplatili. Ale to dosť predbiehame.

Hlavným dôvodom, prečo je severská príroda taká krehká, je krátke vegetačné obdobie. Aj na Islande alebo v Grónsku sú v lete slnečné dni ako-tak teplé a navyše ešte veľmi dlhé. Lenže je ich za celý rok oveľa menej než v miernom pásme. Rastliny, aj tie najprispôsobivejšie, rastú len obmedzenou rýchlosťou. Keď to nestihnú v kratučkom polárnom lete, majú smolu. Ďalší rok musia začať znova od začiatku.

Medzitým na poškodenú pôdu pôsobí erózia.

Tenučkú vrstvu úrodnej zeminy nespevnenú korenkami rastlín odplavuje voda. Po nejakom čase klesne šanca na obnovu k nule.

Pomalý rytmus klímy

To isté platí o pastvinách. Kde je raz arktická tráva spasená, tam tak skoro nič nevyrastie. Preto stáda migrujú. Preto bolo roztápanie ľadovcov dobrou správou pre všetko živé bez ohľadu na to, že sa tým začalo putovanie do tmy a chladu.

Posledná ľadová doba trvala približne stotisíc rokov. Po krátkom oteplení pred pätnásttisíc rokmi nasledoval ešte tisícročný návrat k predchádzajúcej klíme, teda akýsi posledný úder mrazu. Odborne sa mu hovorí mladší dryas. Skončil sa pred 11 700 rokmi, čo je podľa vedcov začiatok holocénu – našej geologickej epochy.

Ľadové doby boli v dejinách Zeme väčšinou (a v novšej časti tých dejín vždy) dlhšie než teplé obdobia medzi nimi. Obávame sa – a plným právom – následkov otepľovania spôsobeného človekom. Zároveň však nad nami visí druhý Damoklov meč, príchod novej ľadovej doby.

Čo všetko tento dlhodobý klimatický cyklus riadi, ešte stále nevieme. Nie je však dôvod domnievať sa, že sa kvôli nám zastaví. Teplejšia medzihra medzi predposlednou a poslednou ľadovou dobou trvala podľa súčasných znalostí najviac 15-tisíc rokov. My teraz

žijeme v ďalšom teplom období, ktoré trvá prinajmenšom 11 700 rokov (ak to počítame až od začiatku holocénu) alebo dokonca 15-tisíc rokov (od onoho prvého oteplenia, ktorým sme rozprávanie začali). To je podľa niektorých odborníkov znepokojivo veľa.

Náš živočíšny druh, pyšne a nie vždy výstižne pomenovaný *Homo sapiens*, chodí po zemi minimálne 200-tisíc rokov, pravdepodobne dlhšie.

Veľkú časť tej éry strávili naši predkovia len v Afrike, ktorá bola počas ľadovej doby tým najprívetivejším kontinentom. Tí, ktorí Afriku opustili – bolo ich celkovo asi 60-tisíc –, putovali cez Stredný východ do južnej a juhovýchodnej Ázie. Snažili sa zostať v relatívne teplých oblastiach a ťažko sa im čudovať.

Deti ľadovej doby

Už pred štyridsaťtisíc rokmi však zamierili aj do Európy. Súvislý pevninský ľadovec vtedy na našom kontinente siahal zhruba k terajšej severnej hranici Česka. Lovci mamutov – tí, o ktorých písal archeológ Eduard Štorch, teda tvorcovia Věstonickej venuše (datovanej do obdobia pred dvadsaťdeväť- až dvadsaťpäťtisíc rokmi) – žili na južnej Morave, ktorá vtedy vyzerala ako terajšia arktická tundra. Zmrznutá pôda rozmrzala len na povrchu a na krátku časť roka.

Štyridsaťtisíc rokov je nesmierne veľa. Náš pocit historickej kontinuity siaha v najlepšom prípade do

vrcholnej antiky, teda do obdobia pred dvetisícpäťsto rokmi. O vtedajších ľuďoch sa domnievame (často mylne, ale to je zase iná vec), že sa nám už veľmi podobali, že sa do nich dokážeme vcítiť, rozumieť im. Poznáme mená niektorých významných osobností, názvy štátnych útvarov.

Pravda, písané záznamy siahajú približne až dvetisíc rokov do minulosti, ale medzi vtedajšími známymi kultúrami – mykénskou, egyptskou, mezopotámskou, indickou a čínskou – už ťažko budeme hľadať súvislosť. Ich pojmy, príbehy a spiritualita pôsobia veľmi cudzo. To však stále ešte nie je nič oproti ozajstnej hlbine času, do ktorej sa ponoríme, keď začneme premýšľať o kamennej a ľadovej dobe, ktoré sa prekrývali.

Naši európski predkovia prežili v podmienkach ľadovej doby prinajmenšom dvadsaťpäťtisíc rokov – desaťkrát viac, než koľko nás delí od čias Platóna a vzniku Ríma. Napriek veľkej snahe modernej archeológie o nich vieme pramálo. Príliš nerozumieme ich každodennému životu, ich spiritualite, ich spoločenskému usporiadaniu. S istotou vieme, že nám boli veľmi podobní – viac, než sme zväčša ochotní pripustiť.

A títo ľudia, ktorí po stovky generácií nepoznali iné životné podmienky než práve ľadovú dobu, život na hrane mrazu a hladu, sa pred pätnásťtisíc rokmi pohli na sever a východ v stopách sobov a mamutov, od ktorých lovu boli závislí. Svoju potravu si určite dopĺňali všetkým jedlým, čo naokolo rástlo, a nie je vylúčené,